

Wpisana w polskość (z okazji jubileuszu pani Profesor dr. Martiny Orožen)

EMIL TOKARZ

ul. Kopydło 113, PL 43-460 Wisła, etokarz@gmx.co

1.04 Strokovni članek – 1.04 Professional article

Prispevek je napisan v čast redne profesorice Martine Orožen, odlične poznavalke zgodovinske slovnice in dialektologije slovenskega jezika, ki obhaja visok življenjski jubilej. Predstavljena je kot najvišja avtoriteta v stroki; ustvarila je jezikoslovno šolo, v kateri skupaj s svojimi učenci raziskuje diahronijo slovenskega jezika – uspešna znanstvenoraziskovalna pot Martine Orožen se je začela leta 1962, ko je prišla na krajše strokovno izpopolnjevanje v Varšavo in Krakov.

The paper is written in honor of full professor Martina Orožen, an expert in historical grammar and dialectology of the Slovene language, who is celebrating her 90th birthday. She is presented as the highest authority in the profession; she created a language school to research the diachrony of the Slovene language with her students – her successful scientific research path began in 1962, when she came to Warsaw and Krakow for a short professional training.

Ključne besede: Martina Orožen, slovenščina, zgodovina slovenskega jezika, jubilej

Key words: Martina Orožen, Slovene language, history of the Slovene language, birthday

---

Nigdy nie przypuszczałem, nawet w najśmielszej perspektywie, że po ponad 60 latach wzajemnej przyjaźni będę uświetniał jubileusz wybitnej współczesnej językoznawczyni, pani profesor dr. Martiny Orožen. Jest Ona najstarszą, do dziś aktywną, słoweńską językoznawczynią, która pokazała światu wartość ojczystego języka zwłaszcza z perspektywy historycznej. Jej sylwetka, od tych krakowskich lat, pozostaje w moich oczach niezmieniona. Zawsze uśmiechnięta, radosna, ciepła, życzliwa, wspierająca, pełna wdzięku i szarmu osobistego, głęboko zakorzeniona w humanistyce, wartościach, w człowieku, ciesząca się ze spraw drobnych, a zarazem refleksyjna i kreatywna.

Moje fascynacje Słowenią zaczęły się na początku studiów slawistycznych w Uniwersytecie Jagiellońskim sprzed ponad pół wieku temu, od spotkania z

panią Martyną Orožen, wtedy początkującą lektorką języka słoweńskiego. W 1962 r. przybyła do Krakowa z Warszawy (gdzie odbywała roczny staż naukowy u profesorów Witolda Doroszewskiego i Zdzisława Stiebera) aby reaktywować naukę swojego języka ojczystego w najstarszym polskim uniwersytecie. Piękna i atrakcyjna Słowenka z łatwością zorganizowała grupę studentów, przygotowała interesujący program nauczania i stała się prawdziwą ambasadorką swojego narodu. W powojennych stosunkach polsko-jugosłowiańskich był to okres przywracania ponownych relacji, powracając do dawnych akademickich tradycji (wcześniej, w okresie międzywojennym, język słoweński zaczął przybliżyć Polakom wybitny historyk sztuki Vojislav Molé).

Młoda Martina przyjechała do Polski pełna energii i pomysłów, także z wielką nadzieją na konfrontację swojej wiedzy z krakowskim środowiskiem akademickim. Trafiła na dobry okres rozwoju polskiego językoznawstwa (profesorowie Jerzy Kuryłowicz, Tadeusz Milewski, Adam Heinz, Tadeusz Lehr-Spławiński, Jan Safarewicz, Franciszek Sławski, Stanisław Urbańczyk, Maria Honowska, Alfred Zareba, Vilim Frančič oraz Jej rówieśnicy Kazimierz Polański, Krystyna Pisarkowa, Antoni Furdal, Jerzy Rusek, Stanisław Stachowski, Zdzisław Wagner, Wojciech Skalmowski, Zofia Orłoś, Marian Radłowski i wielu innych, przejawiali dużą aktywność naukową. Została przyjęta przez środowisko slawistyczne z empatią i z zainteresowaniem, stała się jego częścią aktywnie uczestnicząc w nowo założonym *Kole Językoznawstwa Współczesnego*, któremu przewodniczył J. Kuryłowicz i T. Milewski. To był czas, w którym utwierdziła się co do sensowności kontynuowania studiów specjalistycznych z zakresu językoznawstwa słowiańskiego, przy okazji poszerzyła swoją wiedzę o współczesne językoznawstwo ogólne i słowiańskie. Po latach będzie wspominała, że był to Jej niezapomniany okres świetności w doskonaleniu i rozwoju profesjonalnej aktywności.

Ze względów prestiżowych została zakwaterowana w Hotelu Francuskim, jednym z najlepszych i eleganckich, jeszcze sprzed obu wojen, lokali, o przedwojennych tradycjach mieszczańskich, usytuowanego w murach średniowiecznej stolicy królewskiej. Stamtąd, przez ulice Floriańską lub Sławkowską, miała pięć minut drogi do Rynku Głównego, gdzie w licznych kawiarniach i klubach (np. *Noworol* w Sukiennicach, *Piwnica pod Baranami*, w studenckim klubie *Pod Jaszczurami*, i in.) nieustannie toczyło się życie towarzyskie i artystyczne, a nieco dalej usytuowane były renesansowe budynki Uniwersytetu Jagiellońskiego, ufundowanego przez króla polskiego Kazimierza Wielkiego w 1463 r., a dotowanego przez królową Jadwigę Andegaweńską, żonę Władysława Jagiełły, stanowiące siedziby licznych wydziałów i katedr. W tzw. *Gołębniku* (budynku nazwanym od ulicy Gołębiej), na drugim piętrze, mieściła się Katedra Filologii Słowiańskiej), miejsce pracy dydaktycznej i działalności naukowej znanych polskich slawistów. Wszystko więc odbywało się na ogół w obrębie krakowskich Plantów, będących dawną lokacją średniowiecznych murów obronnych Krakowa.

W 1964 roku Martina Orožen powróciła do Lublany, aby w swojej macierzystej uczelni objąć stanowisko asystenta diachronicznego językoznawstwa słoweńskiego i dialektologii, w *Katedrze Języków i Literatur Słowińskich*, a ja kontynuowałem studia slawistyczne w Krakowie, nowym lektorem został Frane Drolc, który odziedziczył po swojej poprzedniczce dobrze zorganizowaną grupę studentów z mocno zaawansowaną znajomością języka słoweńskiego. Od tego czasu język słoweński zaistniał nie tylko w Uniwersytecie Jagiellońskim, powoli zaczął być obecny w innych polskich ośrodkach akademickich. Do glottodydaktyki pani Profesor powracała kilkakrotnie wykładając słoweński w uniwersytetach we Wiedniu (1967–69) i w Grazu (1978–79) oraz na lublańskim *Seminarium Języka, Literatury i Kultury Słoweńskiej*, wychowując liczne grono europejskich słowenistów, dziś znanych profesorów, znawców języka słoweńskiego.

Moje zainteresowanie słowenistyką utwierdziło się właśnie od *IV Seminarium* w lipcu 1968 r., był to mój pierwszy kontakt z uroczą Słowenią, gościnnymi Słoweńcami i zupełnie inną od polskiej rzeczywistością południowej Europy. W ciągu dwóch tygodni zajęć w Lublańskim Uniwersytecie zapoznałem się nie tylko ze słoweńską tradycją naukową i współuczestnikami szkoły letniej, także z przedstawicielami słoweńskiej mniejszości narodowej (Lojską i Andrejem Bratvš, Verą Tutą z Goricy, Erykiem Prunčem i Ludvigiem Karničarem z Grazu, Štefanem Pinterem z Celovca i innymi). Odnowiłem wtedy kontakt z Panią Profesor, który przerodził się w długotrwałą przyjaźń. Moje coroczne wizyty w Słowenii, utrwały nasze relacje naukowe. Wspominając krakowskie czasy zawsze interesowała się losami polskiej słowenistyki, czynnie uczestniczyła w jej rozwoju, wspierając nas recenzjami, opiniami i dobrymi radami za co jesteśmy Jej niezmiernie wdzięczni.

Kilkuletni pobyt i aktywność naukowa w warszawskim i krakowskim środowisku naukowym w okresie młodości pozwoliły na rozszerzenie Jej językoznawczych zainteresowań i bogatszą perspektywę o języki zachodniosłowińskie. Stała się solidną badaczką języka słoweńskiego, inspirującą swoich kolegów i uczniów. Wychowała liczne grono następców, można powiedzieć, że utworzyła szkołę słoweńskiego językoznawstwa diachronicznego, działającą także poza granicami Słowenii. Dysertacją doktorską *Razvoj futuralno-modalnih oblik v knjižni slovenščini od 16. do 19. stoletja* z 1966 roku rozpoczęła poważną karierę naukową, od 1972 awansowała na docentkę, w 1977 na nadzwyczajną, a od 1984 zwyczajną profesorkę ze specjalizacją historia języka słoweńskiego i dialektologii. Pełniła wszystkie akademickie funkcje naukowo-organizacyjne, m. in. kierowała *Dialektologiczną Sekcją w Instytucie Języka Słoweńskiego Słoweńskiej Akademii Nauki i Sztuki* (1977–84) oraz *Katedrą Języka Słoweńskiego i Literatury* (1984–86).

Pani profesor Martina Orožen w światowej nauce uchodzi za najwybitniejszą znawczynię i badaczkę rozwoju języka słoweńskiego. Jest autorką wielu interesujących szczegółowych analiz dotyczących historycznego rozwoju mowy Słoweńców, od najstarszych jej zapisów literackich, poprzez poszczególne liczne

dialekty, które utrzymywały tożsamość narodową w czasie kilkunastowiecznej utraty państwowości, po wspólny współny język literacki. Przy mocnym osadzeniu w bogatym materiale faktograficznym stara się zawsze pokazywać nowe perspektywy, wskazując na nieznane fakty, ale też widziała je u innych. Jest twórcza i twórczych aspektów poszukiwała w dorobku kolegów; otwarta na nowości, ale też świadoma wartości dorobku poprzedników. Zadziwia znajomością literatury, zwykle wykraczającej poza lingwistykę sławistyczną. Każdy Jej artykuł to istotny wkład w naszą wiedzę o języku Słoweńców, tak ze względu na zawarty materiał egzemplifikacyjny, jak i sposób jego interpretacji. W swoich monografiach, m. in.: *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika* (FF v Ljubljani, Kranj 1996), *Oblikovanje enotnega slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju* (ZIFF, Ljubljana 1996), *Razvoj slovenske jezikoslovne misli* (Maribor, 2003), *Kulturološki pogled na razvoj slovenskega knjižnega jezika* (Maribor 2010; Zora 74,) daje syntetyczny obraz rozwoju języka słoweńskiego od jego początków po dzień dzisiejszy. Tymi pracami poszerzyła historyczny ogląd tej części językoznawstwa słoweńskiego swoich poprzedników Stanisława Škrabca, Frana Ramovša i Tine Logara. Stała się niepodważalnym autorytetem budząc niekwestionowane wysokie uznanie dla twórczych osiągnięć w językoznawstwie diachronicznym. Jej prace badawcze ukierunkowane są na poszukiwania idące w kierunku budowania teoretycznych i praktycznych podstaw historycznej gramatyki języka słoweńskiego. Bogata twórczość Pani Profesor stanowi zjawisko osobliwe, cechuje się bowiem autentycznością i oryginalnością. Wnosi do językoznawstwa słoweńskiego nowe wartości i pomysły, jest również siłą inspirującą uczniów i współpracowników do podejmowania badań i kreatywnych poszukiwań.

Znaczący jest również wkład Pani Profesor w kształtowanie nie tylko słoweńskiej kadry naukowej i nauczycielskiej, miała Ona dar łączenia kształcenia poprzez wyniki uzyskane w swoich badaniach z ogólną refleksją językoznawczą, nieustannie poszukując rozwiązań i metod inspirujących przyszłych słowenistów. Umiejętnie wyzwała w nich pasję badawczą i twórczą w poszanowaniu indywidualności i odrębnych zainteresowań oraz stwarzała klimat dla nieskrępowanego rozwoju. Rolę nauczyciela akademickiego traktuje Pani Profesor do dziś niezmiernie poważnie, udostępniając swoim uczniom nie tylko niezbędną podstawową wiedzę, ale dzieląc się z nimi własnymi przemyśleniami i wątpliwościami. Stara się pobudzić ich zainteresowania i poszerzyć horyzonty naukowe. Sprzyja temu Jej skromność i krytycyzm do własnych dokonań oraz ogromna empatia wobec innych, zwłaszcza młodych pracowników nauki, którym nie szczędzi czasu i dobrych rad. Wypromowała dużą liczbę dyplomantów i doktorów, stwarzając tym samym nowe jakościowo i ilościowo możliwości językoznawczego środowiska naukowego w Słowenii i poza jej granicami. Diachroniczne językoznawstwo i dialektologia jest szczególnie bliskie Jej sercu. Z uwagą śledzi jego dokonania zarówno naukowe, jak i organizacyjne.

Osobiście składam serdeczne podziękowania Pani Profesor za możliwość uczestniczenia w wielu spotkaniach naukowych i prywatnych, na których

zawsze spotykałem się z życzliwością i pomocą w pokonywaniu trudności badawczych.

Szanowna Jubilatko, z głębi serca życzę Ci długich lat w zdrowiu, satysfakcji z podejmowanych zadań i problemów naukowych. Niech Twoja mądrość, imponująca aktywność, bogate doświadczenie życiowe nadal owocują wartościami i twórczymi działaniami.

Wielce Czcigodna Pani Profesor, Droga Tinko, życzę długich lat kreatywnej aktywności, sił twórczych w realizacji nowych projektów, optymizmu, radości i zdrowia na każdy dzień.

ZAPISANA V POLJSKOST (OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU GOSPE PROFESORICE DR. MARTINE OROŽEN)

Martina Orožen je najboljša slovenska poznavalka razvoja slovenskega jezika in ena izmed najuglednejših evropskih jezikoslovk. Številna srečanja s Poljsko in Poljaki so vplivala na njeno znanstvenoraziskovalno delo in jo usmerjala po poti jezikovne teorije Witolda Doroszewskega – njegovo jezikovno teorijo je prenesla v slovenski prostor, kjer jo še danes uspešno dopolnjuje in razširja. Njeno jezikoslovje izhaja iz primerjave besedil, nenehnega ugotavljanja slovničnih odnosov in analize jezikovnih pojavov ter dejstev, ki jih odkriva na oblikovni, besedijski in besedilni zgradbi jezika. Zanima jo splošno jezikoslovje, odlično pozna zgodovino slavistike, njeno najožje strokovno področje – po njem je znana v mednarodni jezikoslovni stroki –, pa je zgodovinska slovnica slovenskega jezika. Učenci Martine Orožen na ljubljanski in mariborski univerzi, ZRC SAZU in v tujini nadaljujejo njeno delo v t. i. slovenski diahroni jezikoslovni šoli, v kateri je ves čas njihova usmerjevalka in mentorica.

POLAND IN HER HEART (ON THE OCCASION OF THE 90TH BIRTHDAY OF PROFESSOR DR. MARTINA OROŽEN)

Martina Orožen is the best Slovene expert in the development of the Slovene language and one of the most eminent European linguists. Numerous trips to Poland and talking to Polish people influenced her scientific research work and guided her along the path of language theory of Witold Doroszewski – she applied his language theory to the area of Slovenia, where she is still successfully complementing and expanding it. Her linguistics is based on the comparison of texts, the constant determination of grammatical relations and the analysis of linguistic phenomena and facts that she discovers on the formal, verbal and textual structure of language. She is interested in general linguistics, has an excellent knowledge of the history of Slavic studies, and her narrowest professional field – she is well-known among international linguistic experts – is the historical grammar of the Slovene language. Martina Orožen's students at the University of Ljubljana and the University of Maribor, ZRC SAZU and abroad continue her work at the Slovene diachronic linguistic school, where she guides and mentors them all the time.